

NAZİRÎ
(نظيرى)Mirzâ Muhammed Hüseyin-i Nişâbüri
(ö. 1021/1612)**İranlı şair.**

Aslen Cüveynli olup Nişâbur'da doğdu. Gençlik yıllarından itibaren bir yandan ticaretle uğraşırken bir yandan da eğitim aldı. Genç yaşta söylediği şiirlerle adını duyurdu. Ticaret dolayısıyla gittiği Azerbaycan'da ve İrâk-ı Acem'de nazireleriyle dikkat çekti. Kâşân'da ikameti sırasında Hâtim-i Kâşî ve Fehmî-yi Kâşânî gibi dönemin ünlü şairleriyle tanıştı. Muhtemelen 992 (1584) veya 993 (1585) yılında çıktığı Hindistan yolculuğunda Agra'da görüştüğü Hân-ı Hânân Abdürrahim Han'a bir kaside sunarak onun mülâzımları arasına girdi. Ardından Ekber Şah ve oğullarına methiyeler yazmakla birlikte hâmisî Abdürrahim Han'ın yanından ayrılmadı. 1002'de (1594) yaptığı hac yolculuğu sırasında soyguncular bütün mal varlığını elinden alınca hacca gitmekte olan Ekber Şah'ın kardeşi Hân-ı A'zam'a yazdığı methiye karşılığında nâil olduğu câize ile seyahatini tamamlayabildi. Hacdan sonra Ahmedâbâd'a gitti ve orada inzivaya çekildi. Bir rivayete göre burada ticaret hayatına devam etti. 1014 (1605) yılında tahta geçen Cihangir şöhrətini duyduğu Nazirî'yi sarayına çağırdı. Yeni hükümdara methiyeler yazan Nazirî uzun bir süre onun yanında kaldı. 1020'de (1611) Ahmedâbâd'a geri döndü ve aynı yıl divanını Abdürrahim Han'ın kütüphanesine vermek için Agra'ya gidip geldi. Ölümü için 1021 (1612), 1022 ve 1023 gibi tarihler verilirse de vefatına düşürülen bir tarihten 1021'de Ahmedâbâd'da öldüğü anlaşılmaktadır.

Bütün nazım şekillerini deneyen Nazirî daha çok kaside ve gazelde kendini gösterdi. Şiir sanatındaki gücü açısından Örfî-i Şirâzî ile boy ölçüşürdü. Horasan üslûbunun eski şiir ustaları Evhadüddîn-i Enverî, Hâkânî-i Şirvânî, Sa'dî-i Şirâzî, Hâfız-ı Şirâzî ve Baba Figânî'den etkilendi. Kasidelerinin çoğu eski üstatların kasidelerine nazire niteliğindedir. Kuvvetli hayal gücü ile geliştirdiği yeni mazmunlar ve bunları başarıyla kullanması, cümlelerindeki sağlamlık, derin anlamlı ve çoğu felsefe ağırlıklı kavramları rahat ifade edişi, zaman zaman tasavvufî düşünceleri âşikane mazmunlar ardına gizlemesi şiirlerinde göze çarpan belli başlı özelliklerdir. Şi'a'ya mensup bir şair olarak on iki imam için yazdığı methiye ve mersiyeleerin yanı sıra tevhid

ve na't olarak söylediği kasideler de şiirleri arasında büyük bir yekün tutar. Yaklaşık 10.000 beyti bulan divanı kaside, gazel, terkîbibend, kıta ve rubâilerden oluşmaktadır. Gazelleri 5000 beyit civarındadır. Divanı Hindistan (Leknev 1874, 1921; Lahor 1928) ve İran'da (nşr. Müzâhir-i Musaffâ, Tahran 1340 hş.) neşredildiği gibi gazelleri de ayrıca basılmıştır (Lahor 1920, 1343/1924; Leknev 1924, 1925; Lahor 1932, 1935; Allahâbâd 1926). Nazirî'nin divanının Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde kayıtlı (Revan Köşkü, nr. 1010), 1037'de (1628) istinsah edilmiş müzehhep serlevhali bir nüshası vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Nazirî, *Divân-ı Nazirî-i Nişâbüri* (nşr. Müzâhir-i Musaffâ), Tahran 1340 hş.; Emin-i Ahmed-i Râzî, *Heft İktim*, [baskı yeri ve tarihi yok] (Kitâbfurûşî-yi Ali Ekber İlmî), II, 275-282; Lutf Ali Beg, *Âteşkede* (nşr. Ca'fer-i Şehîdî), Tahran 1337 hş., s. 711-738; Rızâ Kulî Han Hidâyet, *Mecma'u'l-fuşâhâ* (nşr. Müzâhir-i Musaffâ), Tahran 1339 hş., II, 48-49; Şibî Nu'mânî, *Şi'rû'l-acem* (trc. M. Taki Fahr-i Dâî-yi Gilânî), Tahran 1363 hş., III, 112-138; Muhammad Abdul Ghani, *A History of Persian Language and Literature at the Mughal Court*, Allahabad 1930, III, 67-103; Fahrüzzamân-ı Kazvî-nî, *Mejhâne* (nşr. Muhammed Şeffî), Lahor 1926, s. 524-531; Kudretullah Han Gûpâmevî, *Netâyi-cü'l-efkâr*, Bombay 1336 hş./1957, s. 713-718; Safâ, *Edebiyyât*, V, 897-916; Münzevî, *Fihrist*, III, 2578-2581; Mevlevî M. Muzaffer Hüseyin Sabâ, *Tezkire-i Rûz-i Rûşen* (nşr. M. Hüseyin Rükzâde-i Âdemiyet), Tahran 1343 hş./1964, s. 837-841; Karatay, *Farsça Yazmalar*, s. 283; Rızâzâde Şafak, *Târîh-i Edebiyyât-ı İrân*, Tahran 1352, s. 576-577; Ahmed Temim Dârâyî, *İrfân u Edeb der 'Asr-ı Şafevî*, Tahran 1372 hş., I, 456-468; Muni-bur Rahman, "Nazirî", *EJ* (İng.), VII, 1054-1055.

MEHMET KANAR

NAZM(bk. **ŞİİR**).**NAZMÎ**(bk. **EDİRNELİ NAZMÎ**).**NAZMÎ EFENDİ, Hüseyin**

(1896-1991)

Kâdirî şeyhi.

İstanbul Eyüp'te doğdu. İslâmbey mahallesi Evlicebaba Mescidi sokağındaki Hâkî Baba Kâdirî Dergâhî şeyhi Sâdeddin Efendi'nin oğludur. Aslen Kastamonu Tosyalı olup soyu Kâdirîye tarikatının piri Abdülkâdir-i Geylânî'ye ulaştığı için Ceylan

(lân) unvanıyla tanınan babası, tarikatın Mustafa Âhî Efendi'ye (ö. 1208/1794) nisbet edilen Âhiyye kolunun tanınmış şeyhlerindedi.

Tekke ortamında büyüyen Hüseyin Nazmi dinî bilgileri tekke çevresinde öğrendi ve hıfzını tamamladı. Eyüp İdâdî ve Rüşdiyesi'nden mezun oldu. I. Dünya Savaşı yıllarında Eyüp İplikhane Kışlası'nda tabur imamı olarak görev yaptı. İstanbul'un İngilizler tarafından işgalinde Mekteb-i Hukuk öğrencisi olan Nazmi Efendi bu sebeple tahsilini yarıda bırakmak zorunda kaldı. Millî Mücadele başladığında babasıyla birlikte, Osmanlı ordusuna ait silâh depolarında bulunan silâh ve cephanenin Anadolu'ya intikalinin sağlanması ve halkın düşman saldırılarından korunması amacıyla kurulan Mim. Mim adlı gizli istihbarat teşkilâtına katılıp faal olarak çalışmaya başladı. Bu yıllarda Hâkî Baba Dergâhî şeyhiğinin yanı sıra vekâleten Eyüp İdrisköşkü'ndeki Hatuniye Nakşibendî Dergâhî şeyhiğini de yürüten Sâdeddin Ceylan Efendi bu dergâhî teşkilâtın Eyüp bölgesindeki merkezi haline getirdi. Gizlice silâh nakleden motorlardan biriyle Anadolu'ya geçip fiilen cepheye katılmaya teşebbüs eden Nazmi Efendi işgal kuvvetleri tarafından yakalanıp hapse atıldı ve günlerce ağır işkencelere uğradı. Bir süre sonra teşkilâtın devreye soktuğu kişiler vasıtasıyla serbest bırakıldı. Bu olay vesilesiyle Sâdeddin Ceylan Efendi'nin Anadolu'ya silâh sevkiyatını yönettiği anlaşıldı ve meşihat görevinden azledildi. Cumhuriyet'in ilânından hemen sonra aslen Eyüplü olan Ankara Valisi Yahya Galib'in aracılığı ve Diyanet İşleri Reisi Rifat Börekçi'nin yardımıyla tekrar dergâhtaki görevine dönebildi.

Sâdeddin Ceylan Efendi ve Nazmi Efendi, Millî Mücadele sırasında İstanbul'da yaptıkları hizmetlerden dolayı İstiklâl madalyası almaya layık görüldü. Nazmi Efendi, bu iş için gelen askerî görevlinin yanında gerekli evrakı düzenlerken durumu öğrenen babasının, "Biz derviş adamlarız, vatan ve din yolunda vâcip olan bir hizmetin karşılığı olarak madalya almak bize yakışmaz" diyerek kendisini uyarınca müracaattan vazgeçti. Atatürk İstanbul'a geldiğinde Sâdeddin Efendi ile görüşüp hizmetlerinden dolayı kendisine teşekkür ettiği sırada kendilerine mülk bağışlamayı teklif ettiyse de Sâdeddin Efendi yine aynı gerekçeyle bu teklifi reddetti. Nazmi Efendi, tekkelerden kapatılıp (1925) ailesinin Hâkî Baba Dergâhî'nin harem kısmında ikamet etmeyi sürdürdüğü dönemde Atatürk'ün emriyle Cibali Tütün Fabrikası'na